

УДК 1(001.18: 378)

ПРОЕКТИВНА СУТНІСТЬ ЛЮДИНИ ЯК ЧИННИК ВИЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН

О.Я. Кушнір, кандидат філософських наук, перший проректор Київський інститут бізнесу і технологій

Передбачення є важливим інструментом активного пристосування людини до навколишнього світу. Воно покликане не стільки використовувати наші інстинкти або пам'ять для успішної відповіді на зовнішні виклики, скільки саме створює такі виклики для світу, а точніше змінює його, тим самим формуючи власними силами підстави для передбачення майбутнього: адже те, що ми децю робимо для майбутнього, дає нам щонайменше додаткові аргументи бути впевненими у тому, що майбутнє визначатиметься у тому числі й нашими вчинками. Карл Попер не лише не відкидає проєктивності людського буття на підставі критики ним утопій, але й обґрунтовує у тісній взаємодії з антропологічними дослідженнями власну епістемологічну програму передбачень, яка також цілком може бути використана для побудови соціальних передбачень. Однак, його вчення про передбачення потребує доповнення аналізом ціннісних підстав здійснення людиною певних припущень щодо майбутнього. Досягнуто розуміння необхідності принципово нового, а саме ґрунтованого на ціннісній визначеності концептуального підходу до визначення сутності наукоцентричних та наукобіжних тенденцій у здійсненні соціальних передбачень як втілень єдиного феномену соціального передбачення. Для сучасної соціально-теоретичної думки характерним є підхід не лише до особистості, але і до суспільства як до відкритої у майбутнє форми буття. Філософський аналіз ціннісних засад соціального буття людей є головним напрямом виявлення тих соціальних релевантностей, які готують наше соціальне майбутнє.

Ключові слова: проєкт, передбачення, соціальне передбачення, цінності, соціальні зміни, утопія.

Виходячи з антропології як такої, що визначає зовнішні рамкові умови для соціальних передбачень, слід, передусім, згадати твердження Гельмута Плеснера щодо принципової і сутнісної «ексцентричності» людини. Будучи послідовним критиком феноменологічного підходу у антропології, Плеснер все ж доходить висновків, які цілком корелюються з результатами феноменологічної теорії релевантності. Йдеться, зокрема, про те, що навіть до виявлення соціальної природи людини, розглядаючи її лише як індивіда ми вже виявляємо потребу у структурах релевантності як особливому типі самовіднесення. Таким типом для Плеснера є ексцентричність: «Якщо життя тварини центроване, то життя людини ексцентричне, вона не може розірвати центрування, але водночас виходить за його межі. Ексцентричність є характерною для людини формою фронтальної поставленості щодо довкілля» [12, с. 126]. Саме з таких

позицій ми і оцінюємо усі рамкові умови для реалізації проективності самого людського буття і зокрема – можливості проективності соціальних передбачень.

Звісно, людина як проект, переважно, є тим, чим вона ще не є (що наголошував ще Ж.-П. Сартр [18]) – тобто сутність її не можна зафіксувати емпірично, але лише орієнтуючись на результати її майбутніх звершень. Особливо справедливо це щодо сучасного суспільства, що глобалізується. Невипадково, що саме тоді, коли людина охопила своїм активним втручанням практично усю планету, чи не найбільш гостро постало питання про те, а що людина може зробити сама з собою? Саме у добу глобалізації тому гостро постають питання про людину і її майбутнє – чи можливе удосконалення природи людини на нанорівні (наприклад, у структурі її ДНК), чи можливо удосконалити людський інтелект штучним інтелектом, а не лише доповнити ним, в чому справжня продуктивна сила людини тощо. Відповіді на ці питання стають вже не настільки очевидно утопічними, як це було раніше, але все більшою мірою набувають обрисів наукового передбачення.

Все це змушує ще раз звернутися до критики утопій Карлом Попером і переоцінити цю критику на підставах дослідження самим Попером можливостей наукових соціальних передбачень. Аналіз теми передбачень у Попера вже здійснювався як зарубіжними (С.В. Пірожкова [11]), так і вітчизняними (П.С. Чурмантаєв [21]) дослідниками. Однак, наголос при цьому був саме на природничих аспектах передбачення, а ціннісні залишалися осторонь. Тому наше дослідження покликане заповнити цю лакуну.

Широко відома критика Попером філософії Платона, Гегеля, Маркса та деяких інших філософів, яку він здійснив у праці «Відкрите суспільство та його вороги» – це критика вчення про наявність законів розвитку суспільства, на підставі яких можна мати надійне знання напрому суспільного розвитку (таку позицію Попер називає також історизмом), а відповідно – здійснювати правильні кроки у напрямі докорінної і цілісної перебудови суспільства за кращим взірцем (цю стратегію Попер називає такою соціальною інженерією, яка має усі риси утопізму – незалежно від того, чи усвідомлюють це самі її

автори) [13]. Однак, відкидаючи можливість цілісного і докорінного переоблаштування суспільного життя, Попер зовсім не заперечує, але навпаки – всіляко пропагує і обґрунтовує іншу соціальну інженерію, яку він називає частковою. Фактично, за Попером, шлях невинних реформ як часткова інженерія є єдиною надійною запорукою від загрози революцій як прагнення змінити все і всіх в ситуації тривалої відсутності реформ. Очевидно, що успішність реформ також значною мірою залежить від певного типу соціальних передбачень. Однак, Попер, наскільки можна судити, саме здійснення реформ вважає своєрідним інструментом соціального передбачення – а саме інструментом випробування здатності суспільства до самовдосконалення як особливого способу пристосування людини до довкілля.

Дійсно, передбачення є важливим інструментом активного пристосування людини до навколишнього світу. Воно покликане не стільки використовувати наші інстинкти або пам'ять для успішної відповіді на зовнішні виклики, скільки самим створювати такі виклики для світу, а точніше змінювати цей світ, тим самим формуючи власними силами підстави для передбачення майбутнього: адже те, що ми дещо робимо для майбутнього, дає нам щонайменше додаткові аргументи бути впевненими у тому, що майбутнє визначатиметься у тому числі й нашими вчинками.

Більше того, розвиваючи в собі здатності до творчості, тим самим ми створюємо додаткові підстави для передбачення майбутнього. У цьому контексті варто, на нашу думку, розрізняти базові можливості передбачення, які притаманні кожному представнику виду *Homo Sapiens* і конкретизовані рівнем розвитку суспільства, у якому він знаходиться – з одного боку, та індивідуальні здатності до передбачення, які базуються на розвитку інтелектуальних та вольових якостей особистості завдяки свідомому тренуванню цих якостей на основі наукової систематизації базових можливостей передбачення – з іншого. Таким чином, можливість передбачення базується як на повсякденному знанні, так і на знанні науковому. Їх взаємозв'язок чи не

найбільш аргументовано і переконливо проаналізував Карл Попер у своїй еволюційній епістемології [16-17], до якої вважаємо за потрібне звернутися і ми.

Поняття передбачення як «предсказание» вживається найчастіше для позначення знання про майбутнє, і хоча ряд авторів вважає, що це єдино можливе визначення [20, с. 23-27], очевидно, що воно відображає лише окремий випадок передбачення. За своєю мовною конструкцією поняття «передбачення» вказує на отримання знання до «бачення», тобто до спостереження, на «перехід думки людини за межі даного емпіричного знання в область емпірично не освоєну» [7, с. 184]. Коли говорять про передбачення як про знання майбутнього, неявно припускають, що минуле і сьогодення нам відомі. Проте насправді в простір майбутнього, а саме майбутнього досвіду, переважно потрапляють об'єкти, що вже існують або існували. Тому, вважає С.В. Пірожкова, узагальнюючи позицію Попера, варто визначити передбачення як знання про можливі об'єкти майбутнього досвіду, а також про такі об'єкти, які не можуть бути включені в досвід [11, с. 162]. Таке знання може виступати як у формі розрахунку на підставі закону і строго фіксованих умов, так і у формі сміливого припущення.

Попер вносить корективи до визначення змісту поняття передбачення. Воно не зводиться тільки до переходу від відомих фактів до невідомих за допомогою використання наявного знання: за визначенням Попера, саме знання «часто має характер очікування» або «випереджаючого знання» [15, с. 196]. Наведене твердження стає зрозумілим в контексті еволюційної епістемології і теорії фаллібілізму Карла Попера.

Аналізуючи пізнавальний процес, Попер припускає у кожній ситуації пізнання наявність попереднього знання, яке виступає у вигляді «горизонту очікування» для даного конкретного навіть найпростішого спостереження. Що ж таке у його розумінні, явно не феноменологічному, є горизонтом очікування? «Під цим терміном я розумію сукупність всіх наших очікувань – як несвідомих, так і свідомих і навіть, можливо, явно висловлених якоюсь мовою» [16, с. 323]. До того ж «очікування» він характеризує «як схильність реагувати або як

підготовку до реакції, пристосовану до певного стану навколишнього середовища [або таку, що передбачає цей стан], якому ще належить настати» [16, с. 322]. «Горизонт очікування» впорядковує наш досвід, надаючи йому системності і тим самим осмисленості: «тільки їх включення в цю систему додає нашим переживанням, діям і спостереженням сенс або значення» [16, с. 323].

Попер вбачає розвиток людських знань, як наукових, так і буденних, у русі від проблеми до гіпотези, на її основі до наукової теорії, але потім неминує до виявлення помилок (жодна теорія не може завжди і в усьому узгоджуватися з фактами – це особливість оцінки науки з позицій критичного раціоналізму) і до нової проблеми. Таким чином, шлях проб і помилок або припущень і спростувань – є загальний шлях як усього людського пізнання, так і науки.

Попер у своїй еволюційній теорії пізнання твердить, що «всі пристосування і адаптації ... є певними видами знання», і «майже всі форми знання ... служать організму для пристосування його до виконання завдань, актуальних для нього в даний момент часу, або ж завдань, які можуть встати перед ним в майбутньому» [15, с. 200-201]. Попер тим самим поширює логіку дарвінівського еволюціонізму на пізнавальний процес. Як і біологічні види, знання завдяки природному відбору еволюціонує шляхом «здійснюваних проб і усунення помилок» [17, с. 58]. Аналогічно до того, як організм живе з урахуванням не тільки довгострокових, але і короткострокових умов свого розвитку, знанняве пристосування Попер також на довгострокове і короткострокове. Якщо для онтогенезу індивіда властиве короткострокове пристосування, то для філогенезу виду притаманне пристосування довгострокове. Однак, Попер підкреслює принципову залежність індивіду від виду, короткострокового пристосування від довгострокового: «здатність індивідуальних організмів відповідним чином реагувати на короткострокові події ... теж є результатом довгострокового пристосування» [15, с. 199]. При цьому знання Попер тлумачить розширено – не лише як людський досвід, але і як накопичені організмами пристосування до умов виживання. Таким чином, довгострокове пристосування є «довгостроковим знанням про навколишнє

середовище», на базі якого можливе отримання знань короткострокових. Втім, деякі короткострокові знання можуть набути статусу довгострокових, якщо адекватно для цілей виживання відображатимуть сталі зміни середовища. І все ж, як для людини, так і для будь-якого організму довгострокове випереджаюче знання є основою для отримання нового знання. Випереджаюче знання – це не тільки інстинкти організму (як інстинкт харчування), але і певні органічні структури як ті елементи організму, які відповідають за успішну реалізацію цього інстинкту (наявність органів харчування). Як зауважує Попер, «організми і їхні органи утілюють певні очікування щодо навколишнього середовища» [15, с. 206].

Короткострокове передбачення у людини пов'язане з особливо чутливим і гнучким способом пристосування до середовища за допомогою припущень та гіпотез. При цьому Попер доволі критично ставиться до класичного розуміння істини як сталого відношення між знанням і предметом знання і наголошує на гіпотетичному характері знання, особливо важливого для науки як найбільш послідовного втілення критичного мислення. Однак, Попер при цьому не вважає необхідним відкидати поняття істини, оскільки вона, хоча і не може точно виразити епістемологічний статус поточних знань людини, однак вказує на головний напрям еволюції наших знань. Тому оскільки «еволюція наукового знання є в основному еволюцією у напрямі побудови все кращих і кращих теорій» і «вони дають нам все кращу і кращу інформацію про реальність» [17, с. 58], остільки з кожним новим вдалим припущенням ми все більш наближаємося до істини. Міру такого наближення до істини Попер характеризує як міру правдоподібності. Правдоподібність має неодмінно збільшуватися від попередньої гіпотези до наступної. Таку вимогу до зростання правдоподібності можна сформулювати так: нова гіпотеза має пояснювати всі ті факти, які вже пояснювала стара, але на додаток має пояснювати ті, які стара ще пояснити була не в змозі. Отже, ідея істини набуває у Попера кантіанського значення регулятивної ідеї, яка визначає незмінний напрям пізнання, а тому сприяє, зокрема, розрізненню чистої і прикладної наук [14, с. 341].

С.В. Пірожкова справедливо застерігає від обмеження прогнозів лише

практичною функцією, адже прогноз не є тільки додатком до досягнень фундаментальної науки, або кінцевою метою всіх теорій, виступаючих по відношенню до них як засіб [11]. Але, як відзначав Попер, еволюція людини відбувається не за допомогою видозміни органів тіла, а є «екзосоматичною» або «позаособистісною». В ході такої еволюції розвиваються різноманітні знаряддя і технічні пристрої, які виступають продовженням людського тіла, що зауважував свого часу ще Карл Маркс, а Попер надає цій ідеї сучасне звучання: «Людина замість того, щоб розвивати у себе гостріше око або чуйніше вухо, обростає окулярами, мікроскопами, телескопами, телефонами і апаратами для глухих. І замість того, щоб розвивати здібності бігати все швидше, вона створює все більш швидкісні автомобілі» [17, с. 230]. Французький соціальний антрополог Ж.-М. Шеффер наголошує на взаємній залежності екзосоматичної та соматичної, поза-тілесної і власне тілесної еволюції людини [21, с. 26]. Це твердження також може бути підкріпленням вченням Арнольда Гелена про доповнення антропологічної тілесної недосконалості людини наявністю соціальних інститутів, які доповнюють і компенсують цю недосконалість, тим самим розвантажуючи людину від виконання нетворчих, типових соціальних завдань.

Попер наголошує також на «теоретичній функції» прогнозів [14, с. 286]. Механізмом, який дозволить зробити гіпотезу максимально незахищеною, відкритою для критики, є метод формулювання прогнозів як таких висловів, що вимагають, щоб мали місце певні, ще не спостережувані явища. Якщо вислів виявиться істинним, то теорія підкріплюється, якщо ні, то вона фальсифікується [6]. «Таке міркування про помилковість універсальних висловів є єдиним видом висновків суто дедуктивного типу, який йде, так би мовити, в «індуктивному» напрямі, тобто від сингулярних висловів до універсальних» [14, с. 64]. Таким чином, цей механізм дозволяє ставити гіпотези в залежність від емпірії: прогнозом задається момент істини, коли природа повинна дати свою відповідь на питання про адекватність наших припущень.

Крім практичного і теоретичного значення, прогнози мають і евристичну цінність, яка може бути доволі різною. Так, Попер розрізняє два види прогно-

зів. Перший – це прогнози «відомого роду подій, таких як затемнення або грози», другий – прогнози «подій нового виду», а саме тих, які раніше не спостерігалися у природі. Перший вид має деяке теоретичне значення, хоча більшою мірою – практичне, коли використовується не просто в цілях перевірки вже відомого знання, але стосується різного типу його практичних застосувань, «прогнози ж другого виду можна цілком зрозуміти тільки як відкриття» [14, с. 321-322].

Ця позиція Попера, як вважає С.В. Пірожкова, не просто виправдовує поняття передбачення, яке деякі науковці схильні ототожнювати мало не з гаданнями та фокусами, але надає йому статус найважливішої форми наукових знань [11, с. 169]. Отже, здавалося б, передбачення, яке базується на наукових знаннях та настановах, суттєво відрізняється від передбачень інтуїтивних, повсякденних і необґрунтованих і має перед ними усі переваги. Втім, на нашу думку, ситуація не настільки очевидна. З одного боку, наука все ж не настільки досконала у своїх передбаченнях – досить лише звернутися до прогнозів синоптиків або біржових аналітиків: справджуються лише деякі загальні рамки передбачуваного, однак не самі події. З іншого боку, людство прогресивно розвивалося тривалий час і без наявності сучасної науки, а отже соціальні передбачення базувалися на певних інших засадах, і ці засади є, на нашу думку, до певної мірою спільними у науки та поза-наукових інстанцій – йдеться про ціннісні підстави соціальних передбачень. Нарешті, варто зауважити, що це повинно нас орієнтувати не на протиставлення науки і поза-наукових джерел знання, але на пошук спільних антропологічних закономірностей здійснення соціальних передбачень.

Так, врешті-решт, як бачимо, сам Попер не лише не відкидає проективності людського буття на підставі критики ним утопій, але й обґрунтовує у тісній взаємодії з антропологічними дослідженнями власну епістемологічну програму передбачень, яка також цілком може бути використана для побудови соціальних передбачень. Інша справа – практично повна відсутність у Попера опертя на ціннісну проблематику. Він швидше є прихильником свободи від

цінностей. Тому його вчення про передбачення потребує, на наше переконання, доповнення аналізом ціннісних підстав здійснення людиною певних припущень щодо майбутнього.

Такий антропологічний погляд на проєктивність людського буття слід розглядати у традиції філософування від І. Канта через М. Гайдегера та Е. Блоха до Ю. Габермаса та К.-О. Апеля. Належною мірою нормативність людської поведінки, яку вивчають два останніх філософа, буде нами проаналізована у третьому розділі. Однак, уже зараз варто акцентувати увагу на двох обставинах. По-перше, І. Кант започаткував не просто переворот у теорії пізнання – своїм вченням про засадниче значення рішення свідомого і раціонально мислячого індивіда для його соціальної поведінки [8] він визначив трансцендентальні засади релятивності соціальних норм. І хоча трансценденталізм приймався далеко не усіма соціальними філософами після Канта, однак уявлення про залежність норм поведінки від рішень особистості саме під впливом неокантіанців стало мало не загальним місцем сучасної соціальної теорії. Інша справа, що далеко не відразу підставою для прийняття рішень стали розглядати цінності, а самі цінності досліджувати як прояв не особистісного надання переваг, а колективної позиції представників соціальних спільнот – ще пізніше. До речі, остання позиція ще й досі є предметом активних дискусій. По-друге, варто звернути увагу як на знакове вчення Ернста Блоха про принцип надії [4], у якому в концентрованому вигляді поєдналися вчення Гайдегера про екзистенціали та розгляд утопії як проєкту майбутнього Карла Мангейма. На відміну від Канта, Блох не обмежує передбачення майбутнього ані сферою науки, ані сферою моралі, ані естетикою – для нього це принципово відкритий, незавершений процес, який ґрунтується не стільки на пізнавальних можливостях людини, скільки на її укоріненості у дійсність: «Дійсне – це процес. Він являє собою широко розгалужене опосередкування між сьогоденням, неостаточним минулим і – найголовніше – можливим майбутнім. Так, все дійсне переходить в можливе через свій процесуальний фронт, а можливим є все лише частково обумовлене, що не остаточно детермінованим. Правда, слід

при цьому проводити розрізнення між просто пізнавально або об'єктивно можливим і реально можливим як єдиним, до чого можуть привести існуючі обставини. Об'єктивно можливим є все те, настання чого науково очікуване або принаймні не виключене на підставі простого часткового пізнання його наявних умов. Реально можливим навпаки, є все те, чиї риси ще не повністю зібрані в сфері самого об'єкта, будь то з причини їхньої незрілості або тому, що нові умови, хоча і опосередковані вже існуючими, готують появу нової дійсності» [1, с. 50]. Таке розширене розуміння передбачення особливо важливе для соціального пізнання, де людські дії творять моделі майбутнього значно у вищій мірі, аніж людське пізнання. Це положення не відкидає ролі науки, однак орієнтує на неприпустимість обмежуватися науковими засобами у визначенні соціальних передбачень. Філософський аналіз ціннісних засад соціального буття людей, на наше переконання, якраз і є головним напрямом виявлення тих соціальних релевантностей, які готують наше соціальне майбутнє.

Зараз же ми хотіли би наголосити на тому, що загалом для сучасної соціально-теоретичної думки характерним є підхід не лише до особистості, але і до суспільства як до відкритої у майбутнє форми буття. Питання полягає лише у визначенні міри можливого впливу особистості на соціальні зміни, яке по-різному вирішують дослідники соціального майбутнього – від американських теоретиків О. Тофлера, Д. Бела та інших, до представників німецької соціально-теоретичної думки – У. Бека, Н. Лумана та інших.

Особливо цікавим з точки зору нашого дослідження є досвід праць О. Тофлера та Д. Бела, у якому практично знімається протиставлення наукового та утопічного соціального передбачення. Зокрема, О. Тофлер взагалі схильний будувати проекти масового культивування утопічної свідомості та формування утопії, як засобу передбачення та пом'якшення кризових ситуацій. Наприклад, у його працях – «Шок майбутнього», «Доповідь про екоспазм», «Третя хвиля», вчений пропонує вихід із ситуації кризи, в яку вступив Захід, через масову утопічну творчість. Кризу Тофлер пояснював переходом суспільства від індустріального до суперіндустріального, і називав цю ситуацію «екоспазмом».

Через утопію, а саме через «фабрики утопій» мислитель вбачав вихід із цієї ситуації, бо такі «фабрики» мали б реалізовувати утопії одночасно весь час покращуючи, проробляючи їх образи. Так робота такої фабрики утопій виглядала б наступним чином: декілька компетентних спеціалістів з різних галузей науки та техніки разом з митцями працюють у групі, яка розробляє систему цінностей, які б могли бути основою нового суспільства. Ця система цінностей створюється не перебуваючи під впливом цінностей сучасного суспільства, та навіть на протигагу існуючим цінностям. Тофлер у «Третій хвилі» пише: «Недостатньо, проте, змінити суспільство. Бо мірою того, як ми створюємо цивілізацію Третьої хвилі, вирішуючи наші щоденні завдання, цивілізація Третьої хвилі, у свою чергу буде формувати нас» [19, с. 599].

Предметом утопічного проектування, за Тофлером, можуть бути будь-які зрізи суспільства, наприклад, сім'я, економіка, технології, релігія, мистецтво, мораль та інше. Після формування цінностей художники, письменники, сценаристи могли б створювати художні твори про життя людей у такому уявному новому суспільстві. Таким чином, створивши велику кількість утопій, які охоплюватимуть великий спектр можливостей, включаючи і такі, що протистоять одна одній, що уможливилось би співробітництвом науки, мистецтва та футурології, ці всі проекти будуть побачені людством, через посередництво літератури, кіно, мистецтва. А це буде умовою поінформованості людей про позитивні та негативні сторони різних форм людського співіснування з наступним прагненням до реалізації найкращої з них.

Утопію, що наближується до існуючого світу задля своєї реалізації описує наприклад Д. Бел: «Утопія, – писав він у «Приході постіндустріального суспільства», – завжди розумілася як проект гармонічних і досконалих відносин між людьми. Для мудреців давнини утопія була плодоносною неможливістю, уявленням про бажане, яке людина завжди прагне досягти, але яке з самої своєї природи таке, що не може бути досягнуто. І все-таки завдяки самій своїй ідеї, – підкреслює Д. Бел, – утопія слугувала мірилом судження про людей, ідеалом, з позицій якого вимірювалася реальність. Нинішня зарозумілість заявила про

прагнення подолати цей розрив і втілити ідеал в реальність; у цій спробі перспективи ідеалу почали звужуватися, а ідея Утопії – тьмяніти» [3, с. 24].

І все ж, попри таку сучасну реабілітацію утопічного мислення, ми не схильні поєднувати наукове соціальне передбачення з утопічним. Тут потрібне не стільки досягнення єдності, скільки виявлення можливостей взаємного доповнення цих двох типів соціального передбачення. Про це йтиметься у третьому розділі нашого дослідження.

Аналіз співвіднесення наукового і позанаукового формування соціальних передбачень повинен, на нашу думку, спиратися на достатньо опрацьовану і критично досліджену у вітчизняній традиції [5] філософію соціальних ризиків, яку представляють, передусім, праці Нікласа Лумана [9-10] та Ульриха Бека [1-2]. Головною ідеєю тут є виявити напрям, за яким соціальні системи реалізують стратегію контрольованих ризиків. У випадку ж соціальних передбачень, які стосуються суспільства в цілому, а не окремих соціальних систем, таку стратегію класично реалізують соціальні утопії, які синтезують у собі якщо не відповіді, то в усякому разі проблематизацію більшості напрямів соціального ризику, які стосуються усіх членів суспільства. Для того, щоби розглядати утопії під таким кутом зору, варто спочатку виявити потенціал та межі наукових засобів здійснення соціального передбачення.

Література

1. Бек У. Общество риска : На пути к другому модерну / Ульрих Бек [перевод с немецкого В.Седельника и Н.Федоровой]. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 384 с.
2. Бек У. Что такое глобализация? / У. Бек ; [пер. с нем. А. Григорьева и В. Седельника]. – М. : Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.
3. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл ; [пер. с англ.]. – М.: Academia, 1999. – 956 с.
4. Блох Э. Принцип надежды / Э.Блох ; [пер. с нем.] // Утопия и утопическое мышление : антология зарубежной литературы. – М.: Прогресс, 1991. – С.49-78.
5. Бойченко М.І. Системне конструювання соціальної реальності як умова можливості майбутнього /М.І.Бойченко // Гілея. – К., 2011. – Випуск 44. – С. 246-254.
6. Гражданников Е.Д. Экстраполяционная прогностика: классификационное и математическое моделирование в исторических и прогностических исследованиях / Е. Д. Гражданников. – Нк. : Наука. Сиб. отд-ние, 1988. – 144 с.
7. Жариков Е. С. Проблема предсказания в науке / Е.С. Жариков// Логика и методология науки. – М.: Наука, 1967. – С. 67-72.

8. Кант И. Критика практического разума / И. Кант; [пер. с нем.] // Кант И. Сочинения: в 6 т. – М.: Мысль, 1965. – Т. 4 (1). – С. 120-195.
9. Луман Н. Поняття цілі і системна раціональність: щодо функції цілей у соціальних системах / Н. Луман; [пер. з нім. М. Бойченко, В. Кебуладзе]. – К.: Дух і літера, 2011. – 335 с.
10. Луман Н. Світовий час і системна історія / Н. Луман; [пер. з нім. М. Бойченко] // Луман Н. Час і системна раціональність. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – С. 7-49.
11. Пирожкова С.В. Проблема научного предвидения в философии К. Поппера / С.В.Пирожкова // Вопросы философии. – 2009. – №6. – С. 160-176.
12. Плеснер Г. Ступени органического и человек / Г.Плеснер; [пер. с нем. А. Филиппова] // Проблема человека в западной философии. – М.: Прогресс, 1988. – С. 96-151.
13. Поппер К. Відкрите суспільство і його вороги: в 2-х т. / Карл Поппер; [пер. з англ. О. Буценка]. – К.: Основи, 1994. – Т.1. – 444 с.
14. Поппер К. Р. Логика и рост научного знания / К.Р.Поппер; [пер. с англ.]. – М.: Прогресс, 1983. – 364 с.
15. Поппер К. Р. Мир предрасположенностей / К.Р.Поппер; [пер. с англ.] // Эволюционная эпистемология и логика социальных наук: Карл Поппер и его критики. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – С. 176-209.
16. Поппер К. Р. Объективное знание. Эволюционный подход. / К.Р.Поппер; [пер. с англ. Д. Г. Лахути. Отв. ред. В. Н. Садовский]. – М.: Эдиториал УРСС, 2002. – 384 с.
17. Поппер К. Р. Эволюционная эпистемология / К.Р.Поппер; [пер. с англ.] // Эволюционная эпистемология и логика социальных наук: Карл Поппер и его критики. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – С.57-74.
18. Сартр Ж.П. Экзистенциализм – это гуманизм / Ж.-П.Сартр; [пер. с фр.] // Ницше Ф., Фрейд З., Фромм Э., Камю А., Сартр Ж.П. Сумерки богов. – М.: Политиздат, 1990. – С. 319-344.
19. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер; [пер. с англ.]. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 776, [8] с. – (Philosophy).
20. Хилькевич А. П. Гносеологическая природа гипотезы / А.П. Хилькевич. – Минск: Изд-во БГУ, 1974. – 160 с.
21. Чурмантаєв П.С. Філософське обґрунтування Карлом Поппером можливості розвитку здатності до наукового передбачення / П.С.Чурмантаєв // Політологічний вісник. – 2011. – № 54. – С. 67-74.
22. Шеффер Ж.-М. Конец человеческой исключительности / Ж.-М.Шеффер; [пер. с фр. С.Н. Зенкина]. – М.: Новое литературное обозрение, 2010. – 392 с.

ПРОЕКТИВНАЯ СУЩНОСТЬ ЧЕЛОВЕКА КАК ФАКТОР ОПРЕДЕЛЕНИЯ СОЦИАЛЬНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ

О.Я. Кушнір

Предсказание является важным инструментом активного приспособления человека к окружающему миру. Оно призвано не столько использовать наши инстинкты или память для успешного ответа на внешние вызовы, сколько само создает такие вызовы миру, а точнее меняет его, тем самым формируя собственными силами основания для предсказания будущего: ведь то, что мы нечто делаем для будущего, дает нам минимум дополнительные аргументы быть уверенными в том, что будущее будет определено в том числе и нашими поступками. Карл Поппер не только не исключает проективности человеческого бытия на основании своей критики утопий, но и обосновывает в тесном взаимодействии с антропологическими исследованиями собственную эпистемологическую программу предсказаний, которая также вполне может быть использована для построения социальных предсказаний. Однако, его учение о предсказании нуждается в дополнении анализом ценностных оснований осуществления человеком определенных предположений

относительно будущего. Достигнуто понимание необходимости принципиально нового, а именно основанного на ценностной определенности концептуального подхода к определению сущности наукоцентричной и наукостремительной тенденций в осуществлении социальных предсказаний как воплощений единого феномена социального предвидения. Для современной социально-теоретической мысли характерен подход не только к личности, но и к обществу как к открытой в будущее форме бытия. Философский анализ ценностных оснований социального бытия людей является главным направлением выявления тех социальных релевантностей, которые готовят наше социальное будущее.

Ключевые слова: проект, предсказания, социальное предвидение, ценности, социальные изменения, утопия.

PROJECTIVE HUMAN ESSENCE AS A FACTOR IN DETERMINING OF THE SOCIAL CHANGES

O. Kushnir

Prediction is an important tool for the active adaptation of a person to the outside world. It is intended not only to use our instincts or memory to successfully answer external challenges, but to create such challenges for the world itself, or to precisely change it, thus forming the basis of our own forces for predicting the future: because we do something for the future, gives us at least additional arguments to be sure that the future will be determined by our actions as well. Karl not only does not reject the projectiveness of human being on the basis of criticism of utopias, but also substantiates, in close cooperation with anthropological studies, his own epistemological prediction program, which may well be used to construct social predictions. However, his doctrine of foresight needs to be complemented by an analysis of the value grounds for the person to make certain assumptions about the future. There is an understanding of the necessity of a fundamentally new, namely, the conceptual approach based on the value definiteness of the definition of the essence of science-centered and outrageous tendencies in the implementation of social predictions as embodiments of a single phenomenon of social prediction. For contemporary socio-theoretical thought, an approach is characteristic not only to personality, but also to society as an open to the future form of being. Philosophical analysis of the values of social life of people is the main direction of identifying those social relevance that prepare our social future.

The issue for the utopian design, according to Toffler, there can be any sections of society, such as family, economy, technology, religion, art, morals, and so on. After the formation of values, artists, writers, and scriptwriters could create artistic works about the lives of people in such an imaginary new society. Thus, by creating a large number of utopias that encompass a wide range of opportunities, including those that are opposed to one another, which would be possible through the cooperation of science, art and futurology, all these projects will be seen by mankind through literature, cinema, and art. And this will be a condition for people to be aware of the positive and negative aspects of different forms of human coexistence with the subsequent aspirations to realize the best of them.

The main idea here is to identify the direction by which social systems implement the strategy of controlled risk. In the case of social predictions that relate to society as a whole, rather than individual social systems, such a strategy is classically implemented by social utopias that synthesize themselves if not answered; in any case, the problem of the majority of social risk areas that affect all members of society. In order to consider utopia from this angle, it is first necessary to identify the potential and limits of the scientific means of implementing social prediction.

Key words: project, prediction, social prediction, values, social changes, utopia.